

Folkehjem i Aabenraa – 10. februar

Lars N. Henningsen, formand for Historisk Samfund for Sønderjylland

Historisk Samfund for Sønderjylland havde taget initiativ til afstemningsfest seks steder i Sønderjylland. Hvert sted indgik opførelsen af et egnesspil skrevet af dramatikerens Jacob Clausen i programmet. På Folkehjem i Aabenraa tog over 300 mod indbydelsen fra Historisk Samfund for Sønderjylland, Sprogforeningen, Foreningen Norden og Grænseforeningen i Aabenraa. Inden kaffebordet opførtes Jacob Clausens teaterstykke »Tanken har tusinde veje« – om kriseåret 1933. Koret Cis Moll 7 sluttede aftenen med toner fra 30'erne.

Festtalen skulle bl.a. sætte teaterstykket ind i en historisk ramme. Talen blev holdt af Historisk Samfunds formand, Lars N. Henningsen (født i Haderslev 1950).

Den 10. februar – det er afstemningsdagen. Den egentlige mindededag for Sønderjyllands eller rettere Nordslesvigs genforening. Den dag har for generationer betydet langt mere end den officielle genforeningsdag 15. juni, eller 10. juli, da kong Christian X red over grænsen, eller 11. juli, da han mødte sønderjyderne på Dybbøl. Det er en dag med traditioner.

Om *det konkrete historiske forløb* kan man læse i utallige fremstillinger. Jeg vil kun lige strejfe dette faktiske forløb.

I begyndelsen af oktober 1918 gik 1. verdenskrig mod enden. Tyskland måtte bede om våbenstilstandsforhandlinger. Allerede 4. oktober fik den danske rigsdagsmand H. P. Hanssen nys om, at man fra tysk side ventede et udspil om Nordslesvig. Han sendte straks et postkort til sin gode ven i København, professor Aage Friis. H. P. Hanssen kunne ikke tale rent ud, men omskrev på sit postkort budskabet på denne måde: »Det omtalte værk er nu at få, da antikvarboghandleren rømmer sit lager. Men sig til bibliotekets bestyrelse, at der må handles hurtigt, ellers forspildes chancer, som ikke vender tilbage«.

En uge efter mødtes den nordslesvigske vælgerforening i Flensborg. Her var der overvejende enighed om, hvordan man ønskede den fremtidige grænse – næsten lig den vi kender i dag. Den 23. oktober rejste H. P. Hanssen så officielt kravet om en løsning af det nordslesvigske spørgsmål. Det skete i den tyske rigsdag, og det skulle ske ud fra selvbestemmelsesretten. Samme dag gav også den danske rigsdag udtryk for, at Slesvigs fremtidige stilling skulle afgøres ud fra nationalitetsprincippet. 14. november kom der svar fra den tyske udenrigsminister dr. Solf: Fra tysk side accepterede man, at tanken om selvbestemmelsesretten skulle lægges til grund for en ny afgørelse i Nordslesvig.

Herved var vejen banet for det berømte møde her på Folkehjem 16.-17. no-

vember. Her vedtog Vælgerforeningen at stille krav om en afstemning under ét i Nordslesvig ned til den nuværende grænse. Og det skulle være muligt at holde afstemning distriktvis i et område syd derfor, hvis det ønskedes. Få dage efter blev denne resolution overrakt til den danske gesandt i Berlin.

Så gik det diplomatiske spil for alvor i gang. Sagen kom op på fredskonferencen i Paris – de interne modsætninger blev mange – og 28. juni 1919 var Versailles-freden underskrevet. Det stod nu klart, at der skulle stemmes i Nordslesvig under ét ned til en linje syd om Tønder og nord om Flensborg, og distriktvis syd derfor. 10. januar 1920 trådte traktaten i kraft – de to afstemningszoner blev rømmet af tysk militær og styret overtaget af en international kommission. Afstemningen i Nordslesvig 10. februar kaldte alle mand af huse. Stemmeprocenten var 91,5, og det samlede resultat blev 74% for Danmark, 24% for Tyskland.

Genforeningsprocessen kunne begynde.

Det er nogle få af de nøgne fakta om afstemningen i Nordslesvig. Men hvad betyder det i dag? Er det i dag overhovedet muligt at *fatte, hvordan dagen blev oplevet dengang*, når man ikke selv har oplevet den? Vi der er født længe efter er jo i flertal. Hvad med os?

For nys så jeg en ung historiker på Als udtale ganske interessante tanker om den sag: Den gamle kultur er væk i dag, sagde han. Og de lokale folk, som har rod i den, og som kan huske tilbage, er ikke længere kulturbærere. Det er tilflytterne med helt andre forudsætninger, som præger billedet. Derfor var han spændt på den kommende afstemningsfest. Det kunne let blive et karneval for en aften, hvor de gamle drikker kaffe, lytter til taler, om hvordan det var dengang. Tilflytterne ser på, synger »Det haver så nyligen regnet« og bliver rørt. Kun for de ældre betyder den sang mere end at blive rørt, hævdede han.

Nu er Als og Danfoss-området vel nok noget for sig. Men jeg vil sige to ting til de anførte betragtninger. For det første: Dagligdagen i de senere år har måske kunnet få en til at tro, at Genforeningen her i 1995 var blevet til et dødt historisk fænomen. Men den lever faktisk endnu som noget ubeskriveligt stort for den ældste generation. Ganske vist luftes følelserne ikke til daglig. De tages kun frem ved højtidelige lejligheder. Men de findes dybt nede. Vi oplevede det her på Folkehjem så sent som i går ved et herligt eftermiddagssamvær. Og man kan læse det ud af den imponerende respons, som Historisk Samfund har fået på sin opfordring til at skrive erindringer.

Men for det andet: At Genforeningen således stadig er ganske levende gælder jo kun for de ældste. For de yngre eller yngste kan det være svært at følge med. Det skete også for mig selv forud for denne tale.

Er det i dag overhovedet muligt at fornemme, hvordan Genforeningen blev oplevet? Stemningen – følelsen? I min søgen gik jeg først til nogle af de utallige beretninger, som gennem årene er skrevet om Genforeningen. De taler ofte meget indtrængende. Men de ånder også af megen national røgtelse – med en tone som i dag er svært tilgængelig.

Jeg måtte søge videre for at få et mere personligt forhold til emnet – og heldigvis kunne jeg trække på familiens tradition. Jeg snakkede med min far. Han er årgang 1913. Han husker, da overvågningstropperne, de små franske alpejægere, i foråret 1920 kom til Haderslev. Det var så spændende at snuse omkring hos dem og deres gulaschkanon i Katedralskolens gård. Han kan også huske afstemningsdagen. En farbror kom rejsende hjem til familien for at stemme den 10. februar. Der blev snakket meget om, at farbroderen og hans bror – min farfar – gik under samme paraply hen for at stemme. Min farfar stemte dansk – men hans broder stemte tysk.

Jeg fandt også en båndoptagelse frem med min farmor. Hun var født i 1884 og fortalte om den dag »æ Mobilmachung« blev kundgjort i august 1914. Hvordan farfar uden varsel måtte trække i trøjen – og kom hjem fire år senere med kun en halv højre arm – så hans malerforretning gik næsten nedenom og hjem.

Og farmor fortalte om den dag, kong Christian X kom til Haderslev i 1920. Der var gudstjeneste i domkirken, men der var kun adgang for folk med adgangskort. Dem fik man ikke nogen af i min familie.

Jeg huskede også, hvad min mor fortalte. Mor var 7 år i 1920 og boede i Gram. Mor fortalte om genforeningssommeren i grevens by. At hun sammen med andre små piger skulle stille op i det fineste, stiveste hvide puds. Der var kævlerier om, hvor hvem skulle stå – nogle var jo finere end andre. Sådan var genforeningshistorien mange ting – også små og banale og meget menneskelige.

Det var så min families tradition. Den er vist ikke helt atypisk – og mest præget af de små minder fra dagligdagen. Lidt klogere blev jeg vel af det. Men var jeg dermed kommet tæt på den dybere indlevelse?

Så kom jeg til at tænke på min skolegang i Haderslev Katedralskole under gamle rektor N. H. Jacobsen. Han var af en gammel Aabenraa-familie. Under hans ledelse blev vi opdraget i en national og kristen tradition med direkte rod tilbage i 1920. Den 10. februar blev aldrig glemt. Det var som om de ældre lærere endnu levede i Genforeningens tradition. Det mærkede vi, når vi sang »Den signede Dag« ved lovsangen – eller når vi sang »Venner ser på Danmarks kort«. Vi mærkede reminiscenser af pionerånden fra den generation lærere, som tog arbejdet op i den nye danske skole efter 1920.

Det bragte mig lidt tættere på stemningen, føler jeg. Men hvad så med de

Mindesten over faldne i 1. Verdenskrig på Øster Lindet kirkegård. På alle vore kirkegårde i Sønderjylland taler mindst en over de faldne i 1. Verdenskrig deres på én gang tavse og tydelige sprog: Alle disse unge mænd gav deres liv på Europas slagmarker i den skrækkelige krig. Også dette lå bag Genforeningen i 1920, bag glæden og sorgen, som kom frem ved genforeningsfesterne i de følgende mange år. Hvem kan lades kold, når øjet løber hen over de mange navne på de mange mindesten? Foto: Institut for sønderjysk lokalhistorie.

stakler, som ikke er sønderjyder – eller meget yngre? Kan afstemningen eller Genforeningen sige dem noget? Har de en chance i 1995?

Ja, de saglige historiske fremstillinger formidler god viden. Men kan de give forståelse? Jeg tør knap sige det. Måske er andre kilder bedre – dem der taler til følelsen. Selv blev jeg for nylig påvirket af nogle billeder, som findes på den vandreudstilling, som netop er åbnet i Haderslev. Det er billeder fra 30'erne, malet af byens boghandler Johannes Chr. Nielsen. De forsøger at give en tolkning af Genforeningen og tiden deromkring. Man ser først billedet af en grufuld arret slagmark, med pigtråd, kors, en kvinde malet i grelle farver – hun holder en såret soldat i favnen. I baggrunden en by i flammer: Det er 1. verdenskrig, som tog mere end 5.000 danske sønderjyder med sig. Et andet lærred er en billedfortælling, et sindbillede på genforeningsdagen og en families vej dertil siden 1914. Man ser først et krigshærgat landskab, så et gammelt ægtepar som sidder sørgende og skjuler Dannebrog i skødet – derefter et midaldrende par som mellem håb og frygt skuer fremad – og til sidst et ungt par og børn, som vandrer fremtiden i møde – dér hvor børnene danser rundt med flag og blomster.

Det er naivt – måske kitsch. Men der også et barsk sprog. Maleren har søgt

at tolke følelserne omkring Genforeningen. Bagude lå krigen og 56 år, hvor de danske sønderjyder var undertrykt af en fremmed forvaltning. Gendarmtiden. Alt det man var man nu sluppet fri af – forude lå håbet og troen på dets opfyldelse.

Jeg kom også til at tænke på et billede, som er indklæbet i et af de erindringsmanuskripter, som er blevet indleveret i den konkurrence, som Historisk Samfund for Sønderjylland har udskrevet her i jubilæumsåret. Det er et gammelt foto fra egnen ved Over Jerstal. Man ser et stråttækket hus i en snedækket have. I vinduerne er der hængt hvide lagner, for der ligger lig i huset. En mand og en kone er ved at sætte et Dannebrog på halv stang. Billedet siges at være fra 1917, dvs. fra før Genforeningen – hvor det var forbudt at sætte Dannebrog op. Forfatteren forklarer billedet på denne måde: »Det kunne koste dyrt at vise Dannebrog. Men de satte Dannebrog op på halv stang – en større æresbevisning kunne de nok ikke give deres forældre – det dyrebareste de ejede var Dannebrog, og med dette skulle de gamle tage afsked med deres hjem«.

Nogle vil mene det virker overspændt – på mig virkede det overbevisende. Der ligger noget ærligt i denne scene med Dannebrog, som illegalt sættes på halv stang for den afdøde.

Hvis man røres af en sådanne billeder, har man vist oplevet lidt af historien. Og har måske fanget en smule af hvordan Genforeningen blev følt af de danske i Nordslesvig. Længere kan nutiden, og eftertiden vist ikke komme, når den direkte tradition en dag er helt borte.

Jeg har nu vovet mig langt bort fra den nøgterne historievitenskabelige. Sådan er det også med det *teaterstykke*, vi har set i aften. Det er *en digters forsøg på at levendegøre tiden omkring 1933*.

Bagude lå dengang de første genforeningsårs begejstring. Helge Rode udtrykte stemningen omkring Genforeningen i »Som en rejselysten flåde«. Vi har sunget om denne optimistiske fortrøstning: »Medens vi med trofast sind sætter al vor gerning ind, Danmark på dit alter«. Det er tonen fra de første genforeningsår.

Men genforeningsprocessen blev vanskelig. Landbruget var Nordslesvigs hovederhverv. I overgangstiden steg gårdenes gældsbyrde katastrofalt. Driftsomlægningen tog tid. Landbruget var sårbart, da der kom kronestigning og faldende indtjening. Mange fandt vej til de såkaldte protestbevægelser. Cornelius Petersen og Selvstyrebevægelsen fiskede i rørte vande. Fra 1931 sluttede op mod 10.000 eller ca. 70% af alle landbrugere i Nordslesvig op om Landbrugernes Sammenslutning. Her krævedes skattenægtelse og moratorium. I marts

1932 kom det til en protestdemonstration mod en tvangsauktion på dommerkontoret her i Aabenraa. I april samme år kulminerede det med det berygtede Stenderupslag i Sundeved. Op mod 2.000 demonstrerede mod en udsættelsesforretning. Man forsøgte en generel produktionsstrejke og mange mejerier blev standset.

Krisen gav også næring til det tyske mindretals utilfredshed. Mindretallet anerkendte nemlig ikke grænsen af 1920. Grænsespørgsmålet var ingenlunde løst i 1920. Netop grænsespørgsmålet blev det måske vigtigste spørgsmål i landsdelens historie helt frem til efter 2. verdenskrig.

I 1933 begyndte styrkeprøven for alvor. Det var kræfter udefra, sydfra, som satte det igang. Det kaotiske forløb er tydeligt, når man kaster blikket ned over kalenderen for 1933. Man bliver helt forpustet. Lad mig nævne nogle datoer:

30. januar: Hitler udnævnes til rigskansler

27. februar: Rigsdagen brænder

5. marts: Det tyske rigsdagsvalg giver magten til nazisterne

21. marts: Rigsdagen åbnes – Göring udtaler: »Nu er Weimar forsvundet«.

En strøm af flygtninge startede ud over Tysklands grænser. Den skarpe vind blæste op over Nordslesvig. Jeg læser videre i kalenderen:

24. marts: Schleswig-Holsteiner-Bunds formand, Dr. Sievers, udtaler i Slesvig: »Vi må klart og iskoldt sige danskerne, hvad vi vil. Vi vil have Nordslesvig igen«.

5. april: Pastor Peperkorn i Fjølde udtaler ved en mindefest for det danske nederlag i Ekernførde 5. april 1849: »Den dag vil oprinde, da vejen er åben for de brune bataljoner. Den dag vil oprinde, da det tyske flag atter vejer over Dybbøl skanser«.

Det blev registreret i Nordslesvig. Nazificeringen af store dele af mindretallet begyndte. Det kom frem på hjemmetyske møder:

9. april: De tyske ungdomsforeninger udtaler ved møde på Knivsbjerg: »Vi bekender os til den nationale rejsnings gennembrud i Riget«.

10. april: Den slesvigske Vælgerforening udtaler på møde i Tinglev: »Vi tilstræber en afgørelse, der genopretter Nordslesvigs gamle forbindelse med Slesvig-Holsten og dermed Riget«.

Snart blev der oprettet nazistiske organisationer efter mønstret sydfra. Der opstod S.A. afdelinger. En tidligere flyverløjtnant Jens Lorenzen her i Aabenraa opbyggede en nationalsocialistisk organisation »Nationalsozialistische Arbeitsgemeinschaft Nordschleswig« (NSAN). I april 1933 åbnede den kontor i Aabenraa. Med støtte sydfra blev Lorenzen indsat som »Landesführer«.

Men lige så hurtigt kom det danske svar: Det var en markant afvisning af indblandingen sydfra. Jeg citerer igen fra kalenderen:

12. april: Danske nationale organisationer mødes på Folkehjem. Under ledelse af H.P.Hanssen udtalte man: »De angreb som fremtrædende mænd i tyske organisationer syd for grænsen har rettet mod Danmarks grænse, tilbageviser vi med harme. De forsøg som det tyske mindretals førere har gjort på at true den danske befolkning stempler vi som uforenelige med de pligter, der påhviler danske statsborgere«. Det er denne dag som er mindet med tavlen deroppe på væggen.

Også arbejderbevægelsen reagerede. Her i Aabenraa tog den gamle tyske arbejderleder Wilhelm Ewald allerede 30. marts afstand fra det nye »nationale Tyskland«. I de følgende måneder så man ofte arbejdsløse fra Flensborg i byen, og tyske socialdemokrater kom til demonstration. Politiske flygtninge fik hjælp, og også kommunister sydfra kom til stævne i Aabenraa. Om sommeren kom det til flere sammenstød på havnen. Havnearbejderne ville ikke tolerere det officielle tyske hagekorsflag på skibene og nægtede at losse.

17. april: Arbejderbevægelsens faglige og politiske organisationer mødtes på »Tinglevhus« i Tinglev. Herfra hed det: »Vi afviser på det skarpeste ethvert forsøg på atter at rejse strid om grænsen«.

Den centrale dato blev 23. april. Den har vi lige genoplevet gennem teaterstykket. Netop 23. april var der dansk ungdomsmøde her på Folkehjem. En af indbyderne, pastor N.P.Nielsen, fortæller: »Den store sal på Folkehjem var stuvende fuld, helt ud på gangen. På balkonen var man pakket sammen som sild i en tønde. Ca. 600 i alt«.

Herfra gik linjen frem til

12. maj: Dansk idrætsstævne i Tønder – 12.000 deltagere.

11. juni: Ungdomsstævne på Dybbøl: 20.000 unge i optog fra Sønderborg til Dybbøl. 40.000 mødtes i Kongeskansen.

Ved afstemningsfesten 10. februar 1995 på Folkehjem i Aabenraa opførtes Jacob Clausens teaterstykke »Tanken har tusinde veje« om kriseåret 1933. Her ses hovedpersonerne i slutscenen. Fra venstre Ditte Jensen og Christoffer Just som Anna og Bertel. Til højre Lone Severin Hansen og Peter Michaelsen som Annas mor og Bertels far. Foto: Ernst Winckelmann.

Endelig 20. september kom oprettelsen af Det unge Grønseværn. Formålet var at styrke danskheden i grønseområdet. Over 30.000 medlemmer sluttede sig til. I efteråret 1933 blev Folkehjem også fødehjem for De sønderjyske Danske Samfund – som efter nogle år nåede et medlemstal på 80.000.

Påskestormen har man kaldt den nazistiske bølge sydfra i marts-april 1933. Svaret på stormen blev et forsvar af afstemningsgrænsen fra 1920. De to tavler på væggen i Folkehjems festsal udtrykker netop dette. Den ene markerer mødet 17. november 1918, da afstemningsgrænselinjen reelt blev fastlagt. Den anden markerer mødet 12. april 1933, da grænsen blev taget i fredeligt forsvar.

Grænsekampen stillede dagsordenen. Ganske vist fandt ønskerne om grænseflytning ikke støtte fra officielt rigstysk hold. Men det var de udenrigspolitiske konjunkturer, som gav bevægelsen rygstød.

I dag ligger alt dette langt borte. Tonen fra dengang virker fremmedartet i dag. Men det er nu ikke fordi vi har glemt at tale om grænsen. Det sker blot på en helt anden måde end tidligere. Netop i disse år er der næsten gået inflation i at tale om Sønderjylland som *grænseland*. Det kan være ganske tankevækkende at se *vore dages »grænsesnak« i lyset af situationen i 1933*.

I dag er begrebet grænse vendt næsten på hovedet. Der tales om grænsen som noget forbindende. I Tønder tales om et grænsemuseum. Her er det grænsemiljøet på begge sider af grænsen, som skal sættes i centrum. Der dyrkes grænseoverskridende samarbejde og holdes masser af møder. Nu står Europa på dagsordenen. Grænser forbinder grænsebefolkningerne.

Det ser man også i et smukt informationshæfte fra Sønderjyllands amt, som blev udsendt her ved årsskiftet. Og det ses i amtets fine nye genudgivelse af genforeningsplakaterne. De gamle plakater er udgivet for at »inspirere til at se fremadrettet på udviklingen i grænselandet. Teksterne giver indblik i en del af det samarbejde som udføres over den danske landegrænse«.

Hvorfor har tonen og tidsånden taget denne drejning? Ja, den vigtigste forudsætning er udfaldet af 2. verdenskrig, det tyske nederlag i 1945. Det fjernede truslen sydfra. Mindretallet i Nordslesvig anerkendte grænsen og erklærede sin loyalitet. Dermed var grænseproblemet taget af dagsordenen i Nordslesvig.

I stedet flyttede det en tid sydpå. Den vældige udvikling for det danske mindretal i Sydslesvig skabte nu røre sydfra. Men også det varede kun en tid. Et årti senere nåede man frem til de berømte Bonn-København-erklæringer. De blev enslydende vedtaget af Folketinget i København og Forbundsdagen i Bonn og betød konkrete forbedringer af mindretallenes skolevæsner m.v. Især indeholdt de bestemmelser om, at »bekendelsen til dansk henholdsvis tysk nationalitet og kultur er fri og må ikke af myndighederne bestrides eller efterprøves«. 1955-erklæringerne overførte princippet om folkenes selvbestemmelsesret – dvs. tankerne fra 1920 – også til det individuelle plan. Dermed blev der lagt et bedre grundlag for den fredelige sameksistens.

Først fra da af kunne grænseoplysningsspørgsmålet endeligt lægges i historiens kiste. Først da var der skabt en solid basis for det grænseoverskridende samarbejde, vi kender i dag. Det bygger i sidste instans på, at principperne fra 1920 har sejret.

Men lad os lige standse op. Hvad er den daglige virkelighed? Hvad er realiteten om grænsens betydning i dag? Ja, realiteten er vel, at samtidig med at vi taler så meget om det grænseoverskridende, må vi erkende, at 1920-grænsen er blevet enormt skillende. I dagligdagen skiller den radikalt menne-

sker i Nordslesvig fra mennesker i Sydslesvig. Der er mere end sproglige skel – kontakterne er faktisk ikke så mange hen over grænsen.

Grænsen af 1920 er blevet så dyb, at Nordslesvig og Sydslesvig er blevet fremmede for hinanden. De to dele af det gamle hertugdømme opfattes ikke længere som dele af en helhed, i alt fald ikke i flertallet af befolkningerne. Det sætter også skel mellem de danske sydslesvigere og vennerne nordpå.

Hvorfor er det gået sådan? – Ja, det er Genforeningens pris. Det må vi huske, når vi nu glæder os så meget over Genforeningen. Den har lagt en dyb grænse. Den dybe grænse næsten råber på en særlig indsats, hvis man vil vedligeholde kontakterne på det dagligdags plan mellem nord og syd.

Misforstå nu ikke dette som sortmaleri. Historien går jo videre. Alt udvikler sig. Måske kan vi allerede i dag se begyndelsen til en udvikling, som igen gør kontakterne lettere over grænsen. Det kan da nok være, at grænsen en dag skifter karakter igen, at den langsomt udjævnes. Erhvervslivets udvikling, grænsehandelen, toldmures nedbrydning, arbejdskraftens bevægelighed vil nok gøre deres virkning. Men det vil gå langsomt.

Sådan går historien hele tiden videre. Vi fik 1920-grænsen. Det var en ganske uhistorisk grænse – en sprog- og folkegrænse. Fra 1933 måtte meget sættes ind til dens forsvar. Efter 1945 blev den anerkendt på en sådan måde, så det grænseoverskridende samarbejde i dag står i alle avisoverskrifter. Vi har lige sunget om det i den nye sang »Stenen slår smut«, som blev præsenteret her på Folkehjem i 1990. Her hedder det: »Danmark, i dag brydes grænser ned mod et Europa i fred, Grænser du ikke kan standse ved, hele din jord er med«.

Helt er dette nu ikke gået i opfyldelse. I dag, 5 år senere, har Europa ikke fred. Ude i verden krænkes selvbestemmelsesretten: Tænk blot på Bosnien og Tjetjenien. Den overspændte nationalisme blomstrer mange steder.

Netop derfor er der i 75-året for afstemningen i 1920 god grund til at minde, at grænsedragningen i 1920 skete efter en demokratisk afstemning. Det er et budskab, som kan forstås af alle – både sønderjyder og tilflyttere.

Endelig er der grænserne indenfor selve landsdelen. Nemlig grænserne mellem sønderjyder af forskelligt sindelag, mellem flertal og mindretal. Mellem danske og tyske. Også disse grænser har skiftet karakter. Her er der virkelig foregået en herlig udvikling. Men vi ved fortsat, hvor vi har hinanden. Det bør vi ikke ændre på. Netop derfor kommer vi så godt ud af det med hinanden.

Det er også forklaringen på, at vi her i jubilæumsåret kan mødes på en ny måde ved enkelte af vore mærkedage. Endnu har vi den store Genforeningsfest på Dybbøl foran os. Jeg er sikker på, at der venter os en god oplevelse. Lad os sætte hinanden stævne dér den 11. juli.